

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ŞİİR ve RESİMLERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ

SEMIOTIC ANALYSIS of PRIMARY SCHOOL STUDENTS' POETRY and PAINTINGS

Burçin TÜRKCAN¹
Pınar GİRMEN²

Öz

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim öğrencilerinin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimleri göstergebilimsel olarak irdelemektir. Araştırma, bir ilköğretim okulunun 3. sınıfında okuyan 15 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sanat temelli araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmanın verileri, öğrencilerin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimler ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin verilen deyimleri metaforik anlamıyla ifade ettikleri, öğrencilerin hem şiir hem de resimlerinde öznel ve kültürel değerlere yer verdikleri, şiir ve resimlerinde kullandıkları gösterge, gösteren ve gösterilenlerin benzerlik taşıdığı, daha çok toplumsal kabul görmeye vurgu yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarının, öğrencilerin hem kendi iç dünyalarını hem de çevrelerini ve içinde buldukları kültürü algılayış biçimlerinin farklı bir yöntemle belirlenebilmesi ve böylece öğretmenlerin göstergebilimsel bir yaklaşımla öğretimlerini ve öğrencilerini tanıma tekniklerini zenginleştirmeleri bakımından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, ilköğretim, dil eğitimi, sanat eğitimi, çocuk şiirleri, çocuk resimleri.

Abstract

The purpose of this study is to carry out a semiotic analysis of the poems and pictures by primary school students. The study was conducted with 15 3rd grade students of a primary school. Data of this arts-based research were collected with poems and pictures by students and semi-structured interviews. The findings showed that the students were able to express a given idiom with its metaphorical meaning and include both subjective and cultural values in both poems and pictures, the sign, signifier and signified used by the students were similar and they often emphasized social acceptance. The findings from this study are expected to be beneficial in determining students' perception of both their inner worlds and their environment and culture with a different method so that teachers can enhance their techniques to diagnose their teaching and students with a semiotic approach.

Key Words: Semiotic, primary education, language teaching, art education, child's poems, child's drawings.

¹Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü burcint@anadolu.edu.tr

²Yrd. Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, pgirmen@ogu.edu.tr

1. GİRİŞ

Dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi olan göstergebilim, doğal dili de içine alan çok sayıda iletişim biçimlerinin genel bir bilimi olarak tasarlanmıştır (Guiraud, 1994). Umberto Eco'ya göre, göstergebilim, en doğal ve kendiliğinden oluşan iletişim dizgelerinden, en karmaşık kültürel dizgelere kadar uzanan bir yelpaze üzerinde yer alır. Eco, daha sonra alanı biraz sınırlayarak, göstergebilimin tüm kültürel olguları iletişim süreçleri sayar ve inceler. Göstergebilim, iletişim amaçlı tüm araçların birbirleriyle ilişkilerini, türlerini saptamaya çalışır. Mağara resimlerinden, matematik formüllerine, modadan edebiyata, mimari üsluplardan yazıya tüm kültür olgularını kapsayan geniş bir alana sahiptir (Bayav, 2006). Göstergebilim, biliş, kültür, davranış ve yaşamın kendi doğasını anlamak için geniş bir yaklaşım (Smith-Shank, 1995) olup, teorik ve pratik arasındaki ilişkiyi anlamlandırmamızı ve keşfetmemizi kolaylaştırır (Jeffers, 2000).

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca bir dizi göstergebilimsel yaklaşımlar geliştirilmiştir. Göstergebilim kuramını 17. yüzyılda ilk ortaya atan İngiliz felsefeci John Locke olmuş, ardından Fransız matematikçi Henri Lambert göstergebilimi müzik, arma, amblem, tören gibi dil dışı dizgiler açısından incelemiştir. Çağdaş göstergebilimin ise C.S. Peirce ile F. Saussure olmak üzere başlıca iki öncüsü bulunmaktadır. Peirce göstergebilimi mantıksal bir temel üzerinde ele alırken Saussure, göstergebilimi toplumsal bir bakış açısıyla incelemiştir.

Peirce'e göre gösterge bir kimse için herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir sıfatla ya da herhangi bir bakımdan tutan şeydir. Gösterge bu özelliği ile kendi dışında bir nesne, olgu, varlık belirtebilen ögedir. Peirce'in göstergelerin sınıflandırılması için önerdiği 66 sınıflandırma bulunmakla beraber en önemli göstergebilim şeması, gösterge, nesne-biçim ve yorum üçlemesinden oluşmaktadır. Saussure'a göre de bir anlam aktarıcı olan gösterge, gösteren niteliğindeki imge ile bir kavramı işaret eden gösterilenin birleşimidir (Bayav, 2006). Göstergenin anlam aktarıcı özelliği, Saussure'un göstergebilimi toplumsal bir temele dayandırmasının gerekçesi olarak görülebilir. Saussure'un göstergebilim şeması ise, gösterge, gösteren ve gösterilenden oluşur.

Peirce ve Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan bu kavramları incelemek gerekirse, ilk olarak gösterge kavramına açıklık getirmekte yarar vardır. Gösterge, genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgudur (Vardar, 1998a). Bu bağlamda gösterge, bir çeşit uyarandır. Örneğin duman ateşin, çatık kaşlar kızgınlığın, köpek sözcüğü ise bir hayvanın

göstergesi sayılır. Görüldüğü gibi, gösterge çok değişik alanları hem dilsel hem de dil dışı düzlemleri ilgilendiren bir kavramdır (Vardar, 1998b). Uyandırdığı belleksel imge zihnimizde başka bir uyarıcının imgesine bağlanır. Göstergenin işlevi, bir iletişim doğrultusunda bu ikinci imgeyi canlandırmaktır (Guiraud, 1994).

E. Buyssens, G. Mounin ve L. Prieto'nun temsil ettiği iletişim göstergebilimi dilin dışındaki tüm öteki gösterge dizgelerindeki gösteren ve gösterilen ilişkileri üzerinde durur. Prieto'ya göre, basit ya da karmaşık bir belirtke amaçlı bir göstergedir ve alıcı tarafından algılanması istenilen bir göstergedir (Kıran ve Kıran, 2006). Dilin bir iletişim aracı olduğu göz önüne alındığında, sözlü ve yazılı yapılara sahip olan sözcükler toplumların vazgeçilmez iletişim aracı olan dilleri oluşturan göstergelerdir. Tüm insanlar gerek kendilerine gerek dış dünyaya ait olayları kendi dillerinin sözcükleri doğrultusunda anlar ve tahlil ederler (Mounin, 1963; Akt: Öztürk, 2003). Bu bağlamda, Rifat'in (1983) belirttiği gibi iletişim göstergebilimi diğer dilbilim alanında ortaya çıkan göstergebilim türlerinden keskin olarak ayırmak olanaklı değildir.

Göstergenin toplumsal uzlaşım özelliğinin başka bir deyişle iletişimsel yanının önemli olması göstergenin kültürel bir bağlam içinde ele alınmasını ortaya koyar. Kültürel olguların bir iletişim biçimine dönüşmesi için de kişiler arasında kurulan ilişkide toplumsal bir uzlaşmaya dayanması gerekmektedir. Göstergeler doğal ve yapay olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Doğal göstergeler, doğada var olan bağlantılara, olgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerine dayanır ve bireyler tarafından dolaysız biçimde algılanır. Örneğin, duman, ateşin varlığını; bulut, yağmurun yağacağını doğal bir ilişkiyle belirtir. Yapay göstergeler; belli bir anlamı aktarma, iletişimi gerçekleştirme amacına yöneliktir ve toplumsal niteliklidir. Görüntüsel ve uzlaşımsal göstergeler olmak üzere iki alt türe ayrılmaktadır. Uzlaşımsal göstergeler; gösterilen anlamla, gösteren biçim arasında doğal bir bağ olmakla birlikte, belirli bir toplumsal çevrede geçerlik kazanır. Bu nedenle de görece bir özelliğe sahiptir (Vardar, 1998b). Görüntüsel ve uzlaşımsal göstergeler birbirlerini hiç durmadan etkileyerek aralıksız bir geçiş ve sınır süreci içinde birlikte ve karşılıklı bulunur. Sanatın iki çeşidi olan plastik ve dilsel sanat eserleri bu iki gösterge türünün temeli üzerinde gelişir. Şair, uzlaşımsal gösterge malzemesinden bütünü yansıtan bir gösterge olan metini yaratır (Karahan, 2004). Görüntüsel göstergeler; gönderimde buldukları nesne ya da durum arasında belirgin bir benzerlik taşır. Fotoğraflar, resimler, insanların yoğun olarak buldukları havaalanı, istasyon gibi yerlerde sıkça görülen piktogram adı verilen basit resimler sıklıkla karşılaşılan göstergelerdir. Ayrıca, metaforlar ve yansıma sözcükleri de görüntüsel göstergelerdir. Metafor ve yansıma

sözcüklerinin bu tip göstergeler bağlamında düşünülmesinin nedeni, bireylerin bilişsel yapılarında, sözcüklerle bir tür resim yapıyor olmasıdır (Toklu, 2003). Sözcüğün, dilde kullanımı süreklilik kazanarak belli bir zaman dilimi içinde sabitlenmiş anlamlarına gerçek anlam; kullanım içinde bir başka sözcüğün anlamını bir yönüyle üstlenmesiyle edindiği anlamlara metafor denilmektedir (Guiraud, 1994). Metaforların dilin ötesinde, kültürel, sosyal ve felsefi boyutları bulunmaktadır. Bireyin hangi metaforlara sahip olduğu ve onların ne anlama geldiği, bireyin fiziksel çevreyle etkileşimine, sosyal ve kültürel etkinliklerinin doğasına bağlı olarak değişmektedir (Uğur, 2003). Bireyler gerek kendi duygu ve düşüncelerini tanımlarken gerek karşılarındakilerin duygu ve düşüncelerini algılamak için metaforlardan yararlanmaktadırlar. Bu durum bireylerin yaşam algılarını ortaya koymada önemli bir öge olarak görülmektedir.

Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan gösteren, Peirce'nin şemasında yer alan nesne-biçim ile aynı anlama gelmekte olup maddi ve duyuşsal bir özellik taşır. Saussure'un gösterilen, Peirce'nin ise yorum olarak ele aldığı kavram ise, anlamsal bir değer taşımaktadır. Bir diğer deyişle, göstergebilimin öğeleri olan gösteren (nesne-biçim) somut bir ifadeyle anlatım boyutunu ele alırken, gösterilen (yorum) soyut bir anlatımla içerik boyutunu oluşturmaktadır. Saussure'a (1998) göre, gösterge bir gösteren ile gösterilenin birleşmesinden oluşan bir bütündür.

Alanyazında göstergebilime ilişkin birçok araştırmaya rastlanmakla birlikte konuya ilişkin yapılan eğitimsel araştırmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Hukuk (Uzun, 2006), karikatür (Koz, 2007), tiyatro (Çöğür, 2007), sosyoloji gibi birçok alanda araştırma yöntemi olarak kullanıldığı görülen göstergebilimin üzerinde özellikle dilbilim, Türkçe ve edebiyat (Yaylagül, 2009; Yazıcı, 2007; Andrews, 2007; Çetinkaya, 2006; Moore, 1998; Bargad, 1990), görsel sanatlar (Özmutlu, 2009; Hancı, 2008; Sezen, 2007; Burunsuz, 2007) ile iletişim bilimleri ve reklamcılık (İmançer ve Özel, 1999; Özcan, 2007; Göçmen, 2006) alanlarında yoğunlaşan araştırmalara rastlanmaktadır. Eğitim boyutuna yönelik olarak alanyazında ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan ve öğretim boyutunu ele alan göstergebilim çalışmalarına ise çok daha sınırlı sayıda rastlanmaktadır. Söz konusu çalışmalardan da Türkçe eğitime ilişkin yapılan çalışmaların ders kitaplarında yer alan öykülerin göstergebilimsel olarak incelenmesi (Demir S., 2008; Demir M., 2007) üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Görsel sanatlar eğitime ilişkin olarak ise, Bayav'ın (2006) araştırmasında ilköğretim öğrencilerine verilen kavramlara ilişkin çizilen resimlerin göstergebilimsel analizi yapılmış ve öğretmenlerin göstergebilime ilişkin görüşleri alınarak

konuya ilişkin detaylı bir bilgiye sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Cowan&Albers (2006), gerçekleştirdikleri araştırmalarında, hem dil eğitimi hem de görsel sanatlar eğitimine ilişkin ilköğretim öğrencileri üzerinde bir uygulama yapmışlardır. Kendilerini en iyi hissettikleri durumu hayal ettirmişler ve bir resim çizdirmişlerdir. Ardından yazılı anlatım çalışmaları yaptırmışlar ve elde edilen tüm ürünleri göstergebilimsel olarak irdelemişlerdir. Richardson ise (1982) sanat olmadan, görüntüler, sembolizm ve görsel ilişkilendirmelere yer vermeden, dilin etkisinin azalacağına vurgu yapmaktadır.

Söz konusu sınırlı çalışmalarda ilköğretim öğrencileri üzerinde öğretim boyutu açısından ele alan çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olması nedeniyle bu araştırmaya gereksinim duyulmuştur. Bu çalışmada ilköğretim öğrencilerinin göstergebilimsel verileri hem yazılı anlatım hem de resimsel anlatım biçiminde iki yönlü olarak alınmıştır. Çünkü, Arnheim'in (1971; Akt: Richardson, 1982) belirttiği gibi sanatsal anlatım, sözlü ya da yazılı anlatım gibi doğrudan ve hızlı iletileri içermeyebilir. Ancak, sanat dili ya da sözsüz ifade ve görsel imgeler iletişimi çok daha canlı bir anlatıma sahiptir. Diğer bir deyişle, yazılı ya da sözlü anlatımın etkisi hemen ve yoğun bir biçimde iletilirken sanatsal anlatımın iletilişi yavaş ancak daha canlı ve yapılandırılmış bir etki verir. Sonuç olarak bu iki alan sürekli olarak birbirini besler ve dil olmadan sanat eksik kalır. Araştırmada, öğrencilere verilen deyim üzerinden hem şiir yazdırılmış hem de resim çizdirilmiştir. Bu ürünlerde yer alan tüm nesne-biçim ve sözcükler Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan gösterge, gösteren ve gösterilenlerine ayrılmış ve bu anlamların gerçek ya da metaforik anlam olup olmadıkları ile konu dağılımlarına bakılmıştır. Araştırmada deyim bir araç olarak kullanılmasının nedeni, çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu (Aksoy, 1988) olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, deyimlerin metaforik anlam içermeleri de bu aracın seçilmesinde önemli bir etken olmuştur. Çünkü, öğrencilerin metaforları anlamları ve öznel yorumlar yapmaları, yaşantı kazanmalarında; onların çevrelerini, sosyal yaşamlarını ve ifade becerilerini belirlemede önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bu araştırmanın amacı, ilköğretim öğrencilerinin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimleri göstergebilimsel olarak irdelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğrenci şiir ve resimlerinde yer alan gösterge, gösteren ile gösterilenler nelerdir?
- Öğrenci şiir ve resimlerinde işlenen konular nelerdir?
- Öğrenci şiir ve resimlerinde yer alan anlatım biçimleri nelerdir?

İlköğretim öğrencilerinin hem yazdıkları şiir hem de çizdikleri resimler aracılığı ile onların iç dünyalarının, çevrelerine ve yaşamlarına ilişkin algılarının ve kültürel değerlere

bakış açılarının ortaya konacak olması eğitimcilere önemli ipuçları sunacaktır. Bu araştırma, kalıplaşmış sözcük grupları olduğu halde anlam açısından derinlik ifade eden deyimler aracılığı ile öğrencilerin algı biçimlerine ve bu algılarını gerçek ya da metaforik olarak ortaya koyma biçimlerine ilişkin ipuçları vermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, araştırmada öğrencilerin ürünlerinin göstergebilimsel olarak yapılan analizleri, öğretmenlerin öğretimlerini ve öğrencilerini tanıma tekniklerini zenginleştirmelerini sağlaması bakımından da önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, sanat temelli araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir. Sanat temelli araştırma yönteminde, sanatın farklı dallarındaki ifade biçimlerinin sistematik bir analizi yapılır (McNiff, 2007). Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan sanat temelli araştırma yaklaşımında öğrencilerin sanatsal ürünlerinin analizleri yapılarak onların iç dünyalarındaki algıları, yaşam deneyimleri ve bunlara ilişkin kendi görüşleri ortaya konmuş olur. Bu araştırmada, öğrencilerin yazdıkları şiirler ve çizdikleri resimler göstergebilimsel yaklaşımla analiz edilirken, öğrencilerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır. Çünkü çocukların çizimleri ya da şiirdeki ifadelerinin gerçekte ne anlam ifade ettiğinin belirlenmesi için öğrencilerin kendi anlatım ve ifadelerine başvurulmasına gereksinim duyulmuştur. Richardson'ın (1982) da vurguladığı gibi görsel bir görüntünün algılanması için her zaman sözlü olarak yorumlanması gerekir.

Katılımcılar

Araştırmaya katılan öğrencilerin belirlenmesinde nitel araştırmanın amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2005). Araştırma konusunun tek bir okul ve sınıfta uygulanmasının yeterli olması nedeniyle farklı bir ölçüt belirlenmemiş ve araştırmacıların kolay uygulama yapabileceği bir ilköğretim okulunun seçimi yeterli görülmüştür. Araştırma, 2010-2011 öğretim yılının bahar döneminde Eskişehir il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun 3. sınıfında gerçekleştirilmiştir. Araştırma için 3. sınıf düzeyinin seçilmesinin temel nedeni, hem bu yaştaki öğrencilerin resimsel gelişim basamağı olarak henüz gerçekçilik dönemine girmemiş olması ve böylece kendilerini resim yoluyla daha samimi bir anlatımla ifade edeceklerinin düşülmesi hem de yazılı anlatım becerilerinin belirli bir düzeye gelmiş olduğunun öngörülmesidir. Araştırmaya 9'u kız, 6'sı erkek olmak üzere 15 öğrenci katılmıştır. Sınıfta öğrencilere verilen bir deyim üzerine hem şiir yazmaları hem de resim çizmeleri istenmiştir. Öğrencilerin çalışmaları

tamamlandıktan sonra sınıfta gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen 15 öğrenci ile ürünleri üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve bu öğrenciler araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Araştırmada katılımcılara verilen kod isimler kullanılmıştır.

Araştırma, kolay uygulama yapabilecek bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma yapılan okul, alt sosyo-ekonomik düzeyde bir okul olup tekli öğretim yapmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını oluşturan 15 öğrencinin kişisel özelliklerinin belirlenmesi için okul yönetiminden onların kimi bilgilerine ulaşılmıştır. Buna göre, katılımcı olan tüm öğrencilerin annesinin çalışmayıp ev hanımı olduğu, 2 öğrencinin annesinin okuma ve yazma bilmediği, 9 öğrenci annesinin ilkokul mezunu olduğu 2 öğrenci annesinin ortaokul ve 2 öğrenci annesinin de lise mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcılardan 3 öğrenci babasının emekli olup tümünün ilkokul mezunu olduğu; 10 öğrenci babasının işçi olup bunlardan 5'inin ilkokul, 3'ünün ortaokul ve 1'inin lise mezunu olduğu görülmüştür. Yalnızca 1 öğrenci babasının üniversite mezunu olup memur olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri 2011 yılı Mayıs ayında toplanmıştır. Eskişehir il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun 3. sınıfında gerçekleştirilen araştırmanın verileri öğrencilerin bir deyim üzerine yazdıkları şiir ve resimlerdir. Araştırmada, öğrencilerin şiir ve resimlerinde ortaya konan göstergelerinin onların ailevi durumları ya da gündelik yaşantılarıyla olan bağlantılarının kurulması amacıyla ilk olarak kişisel bilgilerin toplanmasına gereksinim duyulmuştur. Daha sonra, uygulamanın ilk ders saatinde öğrencilere “etekleri tutuşmak” deyimini verilmiş ve bu deyim onlarda oluşturduğu düşünce ya da anlamlar üzerinden bir şiir yazmaları istenmiştir. Bu deyim anlamı üzerinde etkinlik öncesi herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Şiir yazımının tamamlanmasının ardından, bir sonraki ders saatinde aynı konu üzerine bir de resim çizmeleri istenmiştir. Çalışmaların bitiminde gönüllü olan 15 öğrenci ile hem yazdıkları şiir hem de çizdikleri resimlerin açıklamalarının istendiği yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Ses kayıt cihazı ile gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla öğrencilerin “etekleri tutuşmak” deyimine ilişkin bilgi, deneyim, algı ve görüşlerinin hangi tür göstergeler aracılığı ile yansıtıldığının belirlenmesine ışık tutması sağlanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmanın verileri, göstergebilimsel yöntemle analiz edilmiş ve betimsel olarak sunulmuştur. Verilerin analizi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak öğrencilerin yazdıkları şiirler, iki araştırmacı ve bir alan uzmanı ile birlikte göstergebilimsel olarak ele

alınmış, şiirde kullanılan ifadeler Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan "gösteren, gösterge ve gösterilen" üçlemesine göre analiz edilmiştir. Ardından, öğrencilerin çizdikleri resimler yine iki araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından irdelenmiş ve resimlerde kullanılan nesne-biçim ve anlatımlar aynı biçimde Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan "gösteren, gösterge ve gösterilen" üçlemesine göre analiz edilmiştir. Hem şiirsel hem de resimsel anlatımlarda öğrencilerin kullandıkları anlatım biçimlerinin gösterge, gösterilen ve gösterenlerinin belirlenmesinde öğrencilerin bu ürünleri üzerine yaptıkları görüşmelerdeki ifadelerine başvurulmuştur. Böylelikle, hangi ifade biçiminin hangi anlama geldiği üzerine araştırmacıların göreceli görüşleri yerine öğrencilerin söylemlerindeki ifadeler temel alınmıştır. Araştırmanın geçerlik çalışması için, ilk olarak seçilecek olan deyim belirlenmesinde 3. sınıfı okutan 3 öğretmenden görüş alınmış ve sınıf düzeyine uygun bir deyim olarak "etekleri tutuşmak" deyimini seçilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca, şiir yazımı ve resim çalışmaları üzerine gerçekleştirilecek olan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları uzman görüşlerine sunulmuş ve gelen öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmacıların gösterge türlerine ilişkin verdikleri kararlar ve gerçekleştirdiği analizlerin güvenilirliği, Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100 formülü (Miles & Huberman, 1994) kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre araştırmanın güvenilirliği % 90 olarak hesaplanmıştır. Bulguların sunumunda, analiz sonuçları hem öğrencilerin yazdıkları şiirler hem de çizdikleri resimler birbirleriyle ilişkilendirilerek verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bulguları, araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda düzenlenerek sunulmuştur. Bu bağlamda, ilk olarak öğrencilerin şiir ve resimlerinde yer alan gösterge, gösteren ve gösterilenlere yer verilmiştir. Ardından, öğrencilerin şiir ve resimleri konularına göre sınıflandırılarak tablolştırılmıştır. Son olarak, öğrencilerin şiir ve resimleri anlatım biçimlerine göre sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

1. Öğrenci şiir ve resimlerinde yer alan gösterge, gösteren ile gösterilenler:

Araştırmada öğrencilere yazdırılan şiir ve çizdirilen resimler, Saussure'un göstergebilim şemasına göre analiz edilmiştir. Buna göre, her bir şiir ve resmin içerdiği gösterge, gösteren ve gösterileni belirlenmiş ve bu üçlemeler arasındaki ilişkilendirmeler yorumlanmıştır. Öğrencilerin şiir ve resimlerinde yer alan gösterge, gösteren ve gösterilenler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin “etekleri tutuşmak” deyimini şiir ve resim yoluyla ifade ederken insan, mekân, nesne, organ, araç, afet, özel gün, iletişim aracı ve kültürel öge göstergelerini kullandıkları görülmektedir. Öğrenciler, insan göstergesini; misafir, ev sahibi, öğrenci, çalışan, işveren, çocuk, anne, pamuk prenses, ebeveyn, şoför, yayalar ve sevgili gösterenleriyle ifade ederken; mekân göstergesini ev, sınıf, okul, iş yeri, fabrika, köy, sokak gösterenleriyle ifade etmişlerdir. Nesne göstergesinin gösterenlerini etek, trafik lambası, giysi ve yemek masası oluştururken araç göstergesinin gösterenlerini otobüs ve okul servisi oluşturmaktadır. Öğrenciler, şiir ve resimlerinde organ göstergesini, kalp ve dil; besin maddesi göstergesini, pasta-kurabiye ve yemek; afet göstergesini, yangın; özel gün göstergesini; anneler günü; iletişim aracı göstergesini, telefon; kültürel öge göstergesini, el öpmek gösterenleriyle ifade etmişlerdir.

Tablo 1: Çocukların Resim ve Şiirlerinin Göstergebilimsel Analizi

Öğrenci	İfade Biçimi	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
MUSTAFA	Şiir	İnsan 1 İnsan 2 Besin maddesi Mekân	Misafir Ev Sahibi Pasta-kurabiye Ev	Toplumsal Kabul Telaşlanma Ağırlama kültürü Dağınıklık
	Resim	İnsan 1 İnsan 2	Misafir Ev Sahibi	Toplumsal Kabul Telaşlanma
RABİA	Şiir	İnsan 1 Mekân	Öğrenci Okul	Bireysel Kabul Okuldan sıkılma
	Resim	İnsan Nesne Organ	Pamuk prenses Etek Kalp	Mutluluk Telaşlanma Aşk-sevgi
RÜYA	Şiir	İnsan 1 Mekân İnsan 2 İnsan 3	Ev sahibi Ev Misafir Çocuk	Telaşlanma Dağınıklık Toplumsal kabul Yaramazlık
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 İnsan 3 Mekân	Ev sahibi Misafir Çocuk Ev	Telaşlanma Toplumsal kabul Yaramazlık Dağınıklık
IRMAK	Şiir	İnsan Mekân Araç Besin maddesi Afet	Ev sahibi Okul Otobüs Yemek Yangın	Telaşlanma Geç kalma kaygısı Geç kalma kaygısı Telaşlanmak
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Mekân Nesne	Misafir Ev sahibi Ev Yemek masası	Toplumsal kabul Telaşlanmak Dağınıklık Dağınıklık
AYBERK	Şiir	İnsan 1 İnsan 2 Mekân	Çalışan İşveren İşyeri	Geç kalma kaygısı Otorite Kovulma kaygısı
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Nesne	Şoför Yayalar Trafik lambası	Acelecilik Kurallara uymama Kural- Düzen
SİMA	Şiir	Nesne	Etek	Tutuşmak
	Resim	İnsan Mekân Nesne	Çalışan Fabrika Etek	Kovulma kaygısı Güven duygusu Yanmak
FULYA	Şiir	İnsan Mekân	Anne Köy	Anne sevgisi Mesafe/Ayrılık
	Resim	İnsan Nesne Organ	Çocuk Etek Dil	Tutuşmak Yanma Acı
MİNE	Şiir	İnsan 1 İnsan 2 Mekân	Ev sahibi Misafir Ev	Telaşlanmak Toplumsal kabul Dağınıklık
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Nesne	Ev sahibi Misafir Trafik lambası	Telaşlanmak Toplumsal kabul Kural- Düzen
MELİKE	Şiir	Araç Mekân	Otobüs Okul	Geç kalma kaygısı Geç kalma kaygısı
	Resim	İnsan Araç	Çocuk Otobüs	Telaşlanmak Geç kalma kaygısı

BANU	Şiir	İnsan 1 İnsan 2	Sevgili Misafir	Kalbin tutuşması Toplumsal kabul
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Nesne	Ev sahibi Misafir Giysi	Telaşlanmak Toplumsal kabul Dağınıklık
ŞEYDA	Şiir	İnsan Özel gün	Anne Anneler günü	Anne sevgisi Heyecan
	Resim	İnsan	Çocuk	Telaşlanmak
BERNA	Şiir	İnsan Mekân	Öğrenci Sınıf	Telaşlanmak Dersi anlayamama telaşı
	Resim	İnsan Mekân	Çalışan İşyeri	Telaşlanmak İş yaşamının yoğunluğu
EGE	Şiir	İnsan Mekân	Çocuk Sokak	Telaşlanmak Oyun telaşı
	Resim	İnsan İletişim aracı	Çocuk Telefon	Telaşlanmak Sorum çözme
MERT	Şiir	İnsan 1 İnsan 2 İnsan 3 Mekân	Ebeveyn Çocuk Misafir Ev	Sorumluluk veren Telaşlanmak Toplumsal kabul Dağınıklık
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Nesne	Ebeveyn Çocuk Etek	Sorumluluk veren Telaşlanmak Tutuşmak
ASIM	Şiir	İnsan Kültürel öge Araç	Çocuk El öpme Okul servisi	Telaşlanmak Telaşlanmak Geç kalma kaygısı
	Resim	İnsan 1 İnsan 2 Araç	Çocuk Ebeveyn Okul servisi	Telaşlanmak Sorumluluk Geç kalma kaygısı

Araştırmada, öğrencilerin etekleri tutuşmak deyimini telaşlanmak biçiminde ele aldıkları, telaş kavramını da daha çok eve misafir geleceği zaman yaşanan telaşla açıkladıkları görülmektedir. Öğrenciler, şiir ve resimlerinde ifade ettikleri gösterilenler ile daha çok toplumsal kabul görmeye dayalı olarak misafir geldiğinde evin toplu ve temiz olması gerekliliğine, misafir için ikramların hazırlanmasının gerekliliğine, misafire hoş geldin denmesinin ve el öpmenin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda öğrenci ifadelerinde yer alan gösterilenlerin kültürel özellikler taşıdığı ve öğrencilerin misafirperverlik değerine vurgu yaptıkları söylenebilir.

Öğrencilerin ifadelerinde yer verdikleri diğer bir gösterilen; okula geç kalma, okula zamanında yetişememe, dersi kaçırma telaşdır. Öğrenciler, zamanında uyanamama ve okul servisini kaçırma gibi nedenlere bağlayarak telaş kavramını açıklamışlardır. Araştırma kapsamındaki okula, servisle öğrenci gelmemesine ve öğrencilerin tümünün okula yürüyerek gelmelerine karşın 4 öğrenci telaşlanmayı servisi kaçırıp okula geç kalma ile açıklamışlardır. Bu bağlamda, okula geç kalma telaşı, kurallara uymanın gerekliliği ve öğretmenden kabul görme biçiminde açıklanabilir. Aynı zamanda öğrenciler, yapılan görüşmelerde sınıfta işlenen dersi anlayamama telaşı ya da öğretmenin kızmasından duydukları kaygının telaşını da dile getirmişlerdir. Öğrencilerin şiir ve resimlerinde yer verdikleri diğer bir gösterilen, işe geç kalma ve bunun sonucunda işten kovulma olmuştur. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin babaları, bir öğrencinin babası hariç işçi olarak çalışmaktadır. Bu nedenle, işe geç kalma ve işten kovulma kaygısı babalarının mesleklerinden kaynaklanıyor olabilir. Araştırmada aynı

zamanda, trafik kurallarına uymama nedeniyle trafiğin tıkanması sonucunda telaşlanma, sokakta oyuna dalıp ekmek almayı unutma telaşı, âşık olmanın getirdiği telaş, eteğin tutuşmasından duyulan telaş ve iş yerinde işlerin yoğunluğundan duyulan telaş da gündeme gelmiştir. Gösterilenler incelendiğinde, öğrencilerin etekleri tutuşmak deyimini çoğunlukla kendi okul ve aile yaşantılarına dayalı olarak ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin şiirlerinde ve resimlerinde yer alan gösterge, gösteren ve gösterilenleri çoğunlukla örtüşmektedir.

2. Öğrenci şiir ve resimlerinde işlenen konular: Araştırmada, öğrencilerin “etekleri tutuşmak” deyimine ilişkin olarak ele aldıkları konular sınıflandırılmıştır. Öğrencilerin hem şiir hem de resimlerinde en çok ele aldıkları konular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrenci Şiirlerinde ve Resimlerinde İşlenen Konuların Dağılımı

Şiir ve resimlerde işlenen konuların dağılımı		<i>f</i>
Misafir telaşı	Şiir	6
	Resim	7
Okul telaşı	Şiir	4
	Resim	3
İş telaşı	Şiir	1
	Resim	2
Anne sevgisi	Şiir	2
	Resim	-
Aşk	Şiir	2
	Resim	1
Oyun telaşı	Şiir	1
	Resim	-
Diğer	Şiir	1
	Resim	2

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin gerek yazdıkları şiirlerinde gerekse çizdikleri resimlerinde en çok eve misafirin gelecek olması ve ev sahibinin telaşı konu edilmiştir. Evin dağınık olması, misafirin geleceğini haber vermesi, ev sahibinin telaş içinde evi toplaması, yemek masasının dağınık olması, evdeki küçük çocuğun evi dağıtmış olması, ev sahibinin telaş içinde misafire ikram hazırlaması şiirlerde ve resimlerde en çok işlenen konu olmuştur. Aşağıda bu konuya ilişkin öğrenci ifadelerinin de yer aldığı resim ve şiir örneği verilmiştir.

Resim 1: Rüya'nın resmi

Şiir 1: Berna'nın şiiri

Resim 1'de görüldüğü gibi Rüya, etekleri tutuşmak deyimini, misafir telaşı olarak ele almış ve misafir geleceğini öğrendiğinde telaşlanarak dağınık evini toplamaya çalışan ev sahibini çizmiştir. Yapılan görüşmede Rüya resmine ilişkin olarak, “*Mesela benim çocuğum evi böyle dağıtmış bana da misafir gelecekmiş aramışlar beni telefonda sonra, Çocuğum ben topladıkça her yeri dağıtıyormuş. Sonra misafirler gelmiş, sonra ben çocuğumu en sonunda uyutmuşum, sonra tüm misafirler gelince evi tertemiz görmüşler*” (St: 1.10-1.17) demiştir. Berna da aynı biçimde, şiirinde etekleri tutuşmak deyimini misafir gelme telaşıyla açıklamıştır. Berna şiirini anlatırken, “*Yazmış, sabah herkes gitmiş okula, o gidememiş, ondan hani acele ediyor, hani giyineyim onu yapayım, bunu yapayım diye. Ondan acele ediyor*” (St: 12.101-12.102) ifadesini kullanmıştır.

Öğrencilerin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimlerde ikinci sırada ele aldıkları konu, okul telaşı olmuştur. Okula geç kalma telaşı; öğrenciler tarafından sabah zamanında uyanamama, okul servisini, otobüsü ve dolayısıyla dersleri kaçırma biçiminde ifade edilmiştir. Aşağıda bu konuya ilişkin öğrencilerin ürettikleri şiir ve resim örneği ile bu ürünlerine ilişkin olarak yapılan görüşmelerde kullandıkları ifadelere yer verilmiştir.

Resim 2: Melike'nin resmi

*Eteklerimin tutuşuyor
 Otobüs geldi haberim yok
 Eteklerim tuttu hemen,
 Bir sağa baktım bir sola,
 Otobüs gitmiş haberim yok.*

*Eyvah! okula geç kaldım,
 Hani babalığım tekrar bekle otobüsü.
 Eyvah! okuldan geldim.
 Ne de dinim anama babasına*

Şiir 2: Melike'nin şiiri

Resim 2'de görüldüğü gibi, Melike etekleri tutuşmak deyimini okula zamanında yetişememe telaşı olarak ifade etmiştir. Melike resminde otobüsü kaçırdığı için telaşlanan bir kız çocuğu çizmiştir. Yapılan görüşmede Melike, “Kız telaşlandı birden otobüs gitti diye. Otobüs bekliyordu. Haberi olmadı geldiğinden otobüsün. O yüzden şey oldu, şaşırıldı. Böyle telaşlandı, şimdi ben ne yaparım, okula geç kaldım falan diye. O yüzden kızın etekleri tuttu yani” (St: 15.10-15.14) ifadelerini kullanmıştır. Melike şiirinde de etekleri tutuşmak deyimini aynı temayla açıklamıştır. Şiirinde otobüsün geldiğini ve gittiğini fark edemediğini ve bunun sonucunda okula geç kalma telaşı yaşadığını vurgulamıştır. Melike şiirine ilişkin olarak, “Şimdi şiirde korku var. Hani otobüsü kaçırdık ya. Otobüsü kaçırdığımızda telaşlandım” (St:15.40-15.41) ifadesini kullanmıştır.

Öğrencilerin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimlerde üçüncü sırada ele aldıkları konu, iş telaşı olmuştur. Bu temada öğrenciler, işe geç kalma ve işleri yetiştirememeye kaygısını kovulma kaygısıyla eşleştirmişlerdir. Aşağıda bu konuya ilişkin olarak öğrencilerle yapılan görüşmelerde yer alan ifadelerin de yer aldığı şiir ve resim örnekleri verilmiştir.

Resim 3: Berna'nın resmi

ETEKLERİ TUTUŞMAK
 Bir gün kalktım yataktan
 Birde baktım saate
 Çok geç kalmışım
 Müdüre beni aradı
 Banu kızda beni hemen
 Çağırdu sopayla
 Beni koştadı
 Bende bundan kaçtım
 Bardakla açmadım
 10 gün sonra aradı
 İşe gelmemi söyledi

Şiir 3: Ayberk'in şiiri

Resim 3'te görüldüğü gibi, Berna "etekleri tutuşmak" deyimini iş yaşamının yoğunluğu ile açıklamış ve işin çok yoğun olması nedeniyle işleri yetiştirememeye kaygısı taşıyan insanlar çizmiştir. Berna resmini, "Mesela, hepsi burada bir şey için acele ediyor. Mesela burada biri bir şey arıyor ama hemen bulması gerekiyor. Burada bilgisayar var. Bilgisayar masası, bilgisayarda bir şey arıyor ve acelesi var. Bir şey yazması gerekiyor ama ne yazacağını tam bilemiyor. O yüzden biraz acele etmesi gerekiyor. Bu kız elini yıkayacak. Telefon açılmamış kapalı ama açması gerekiyor. Açmazsa da hani bir şey olacak mesela, bir şey olmuş annesine mesela, öyle bir şey. Her insanın bir acelesi var, yani bir şey yazması bir şey yapması gerekiyor" (St: 12.20-12.49) ifadeleriyle açıklamıştır. Şiir 3'te Ayberk ise, sabahleyin geç uyanması ve müdürün onu arayıp işe geç kalmasından dolayı kızması, yine müdürün onu sopayla kovalaması ve müdürün onu sonunda affetmesiyle deyimdeki telaşı açıklamıştır. Yapılan görüşmede Ayberk şiirini açıklarken, "Müdür onu sopayla dövcekmış işe geç kalmış, on gün sonra işe gelmesini söylemiş, onu affetmiş" (St: 4.31-4.32) ifadesini kullanmıştır.

Araştırma kapsamındaki 2 öğrenci şiirlerinde konu olarak anne sevgisini işlemişlerdir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde, öğrenciler bu temada şiir yazmalarının nedenini çok yakın zamanda Türkçe dersinde anneler gününe ilişkin şiiri yazmaları olarak açıklamışlardır. Araştırmada yazdığı şiirde aşk temasını işleyen iki öğrenciden biri öğrenci olan Banu, etekleri tutuşmak deyimini, aşk heyecanı ile tutuşmak ve ne yapacağını bilememek olarak açıklamıştır. Banu şiirini, "Aşklerle ilgili bir şeyler aklıma geldi. Mesela birini istemeye geldiklerinde telaşlanırlar, ne giysem, acaba şunu mu giysem, yok o yakışmadı bunu mu giysem ben diye telaşlanırlar" (St:14.83-14.86) biçiminde açıklamıştır. Banu yapılan görüşmelerde bu durumu televizyonda gördüğünü dile getirmiştir. Rana ise resminde

elbisesinin eteğinde kalp figürü olan bir kız çizmiştir. Rana resmini, “*Ben resimde Prenses çizdim. Eteklerini biraz kabarttım, havalandı, uçuşuyor böyle, telaşlandı. Etekleri böyle uçuyor, kabardı iyice*” (St:2.10-2.11) sözleriyle dile getirmiştir.

Öğrenci şiirlerinde yer alan oyun telaşı teması, oyuna dalmak ve eve ekmek almayı unutmanın getirdiği telaş olarak ifade edilmiştir. Resimde yer alan diğer bir tema trafik yoğunluğu telaşdır. Aşağıda bu temaya ilişkin öğrenci ifadelerinin yer aldığı resim ve şiir örneği verilmiştir.

Resim 4: Mine'nin resmi

Eteklere Tutuşmak

*Ekmek alacaktım
Dışarıda oyuna dalmışım
gece olmuş fark etmemişim
sonra aklıma geldi
ekmek alacaktım
Bakkala koştum
Bakkal kapanmış
Şimdi ben
anneme babama
ne diyeceğim*

Şiir 4: Ege'nin şiiri

Resim 4'te Mine trafikte eve yetişmeye çalışan bir aile çizmiştir. Mine'nin resmine ilişkin açıklaması, “*Resimde acele acele eve gitmeye çalışıyorlar ama heyecanlılar. Bu bir baba, bu annesi ve bu oğulları. Acele acele evlerine gidiyorlar ama bir de trafik lambaları da var onlarda durmaları gerek, trafik kurallarına uymaları gerekiyor. Biraz sevinçliler, sevinçli değil de heyecanlılar. Çünkü, eve geç kalmışlar acele acele eve gidiyorlar*” (St:7.10-7.14) biçimindedir. Ege ise şiirinde eve ekmek alması gerektiğini oyuna dalarak unuttuğunu anlatmıştır. Bu sorumluluğu aklına geldiğinde ise bakkalın kapanmış olduğunu baba ve annesine nasıl açıklayabileceğinin telaşını ifade etmektedir. Ege şiirini, “*Ekmek alacaktım, dışarıda oyuna dalmışım, gece olmuş fark etmemişim. Sonra aklıma geldi, ekmek alacaktım. Bakkala koştum, bakkal kapanmış. Şimdi ben anneme babama ne diyeceğim*” (St:11.93-11.94) ifadeleriyle açıklamıştır.

3. Öğrenci şiir ve resimlerinde yer alan anlatım biçimleri: Araştırmada metaforik anlatım içeren bir deyimden yola çıkılmış ve öğrencilerden deyimdeki anlamı kendi düşünce ve duygu yapılarıyla nasıl ifade ettiklerine bakılmıştır. Bu nedenle, öğrencilerin “etekleri tutuşmak” deyimine ilişkin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimler metaforik anlatım ve gerçek

anlatım olarak sınıflandırılmıştır. Öğrencilerin şiir ve resimlerinde yer alan anlatım biçimleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrenci Şiir ve Resimlerinde Yer Alan Anlatım Biçimlerinin Dağılımı

Şiir ve resimlerde yer alan biçimlerinin dağılımı		f
Metaforik anlatım	Şiir	13
	Resim	14
Gerçek anlatım	Şiir	-
	Resim	3

Tablo 3 incelendiğinde, 13 öğrencinin şiirlerinde, 14 öğrencinin ise resimlerinde etekleri tutuşmak deyimini metaforik olarak ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerden 2'si şiirini anneler günü nedeniyle deyim anlamı dışında kullandıkları için şiirleri anlatım biçimi açısından değerlendirmeye alınmamıştır. Öğrencilerden 2'si resminde deyim hem metaforik anlatımla hem de düz anlatımla ele almıştır. Bir öğrenci ise resimlerinde deyim yalnızca gerçek anlam biçiminde ifade etmiştir. Bir diğer deyişle, tüm öğrenciler şiirlerinde gerçek anlatımı hiç kullanmazken, yalnızca 3 öğrenci resminde deyim gerçek anlamını vermeyi tercih etmiştir. Aşağıda öğrencilerin anlatım biçimlerine ilişkin resim ve şiir örnekleri ile yapılan görüşmelerdeki ifadelerine yer verilmiştir.

Resim 5: Fulya'nın resmi

Resim 6: Banu'nun resmi

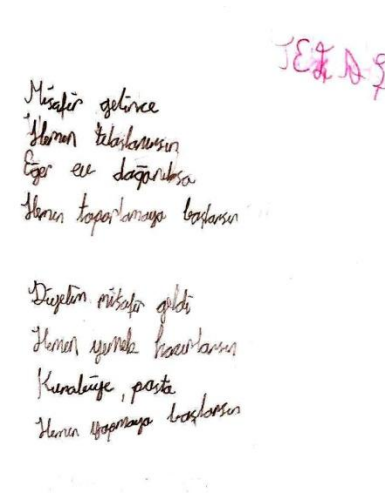
Resim 5'te görüldüğü gibi Fulya, eteğinin ucu yanan bir kız resmi çizerek etekleri tutuşmak deyimini gerçek anlamıyla açıklamıştır. Fulya'nın resmine ilişkin açıklamaları, "Benim resmimde kız var. Mesela şey böyle etekleri tutuşmakta, etek yaptım. Şey yani yanından tutuşuyor gibi. Kız ağlıyor, bacağı yanar diye. Acıdığı için dilinden dumanlar çıkıyor" (St:6.9-6.11) biçimindedir. Resim 6'da ise Banu, evde dağınık bir şekilde giysiler, koltukta bir çocuk ve ev sahibini çizerken ev sahibinin misafir telaşını anlatmış ve deyim

anlamını metaforik olarak ifade etmiştir. Banu resmini açıklarken, “Şimdi bir tane kadın böyle evde oturuyor. Böyle moda tasarımıyla ilgili bir şeyler yapıyor. Televizyondan bir şeylere bakıyor. Burada da böyle kadının bluzu var, sonra kadının bir tane elbisesini yere atmış, giymemiş. Sonra telefon çalıyor, telaşlanıyor kadın. Çünkü bir tane misafir geliyor ve o da evini böyle şey dağınık görünce telaşlanıyor.” (St:14.13-14.19) ifadelerini kullanmıştır.

Şiir 6: Mine'nin şiiri

Şiir 7: Mustafa'nın şiiri

Araştırmaya katılan tüm öğrenciler, Şiir 6 ve 7'de olduğu gibi şiiri metaforik olarak ifade etmişlerdir. Örneğin, Mine ve Mustafa şiirlerinde etekleri tutuşmak deyimini eve misafir gelmesi, evin dağınık olması ve ev sahibinin bu duruma ilişkin duyduğu telaşla anlatmışlardır. Mine şiirine ilişkin olarak, “Eve misafir geldiğinde telaşlı oluyorsun. Önce evini temizlemelisin sonra misafiri beklemelisin. Kapıda durmalısın. Kapı çalınır çalınmaz hemen açmalısın, geç kalırsan yoksa ayıp olur. Misafir geldiğinde çok telaşlı olunur, hemen telaşa kapılırsın, ev dağınıksa hemen toplamalı düzeltmelisin” (St. 7.44-7.47) demiştir. Mustafa ise şiirini, “Ben şiirimde misafiri anlattım. Misafir gelince eve, hani koşturulur ya. Bir de pasta ikram edilir. Annem misafir için pasta yapar. İşte onları anlattım” (St. 15.51-15.53) ifadeleriyle açıklamıştır. Her iki öğrencinin de ifadesi, misafir ağırlama olgusunun kültürümüzde nasıl bir ritüele dönüştüğünün çocuk gözüyle bir anlatımı olarak görülebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İlköğretim öğrencilerinin “etekleri tutuşmak” deyimine ilişkin şiir ve resim yoluyla ifadelerinin göstergebilimsel analizinin gerçekleştirildiği bu çalışmada, öğrencilerin her iki anlatım biçiminde de kullandıkları ifadeler Saussure'un göstergebilim şemasında yer alan “gösterge, gösteren ve gösterilen” sınıflandırılmasına göre incelenmiştir. Buna göre, öğrencilerin deyimine ilişkin ifadelerinde en çok kullandıkları göstergeler; insan, mekân ve

araçtır. Bu göstergelerin gösterenleri; misafir, ev sahibi, çalışan, ev, okul, sınıf, iş yeri, otobüs ve okul servisidir. Bu gösterge ve gösterenlerin gösterilenleri ise toplumsal kabul, geç kalma kaygısı, dağınıklık ve dersi anlayamama kaygısıdır. Öğrenciler, tüm bu ifadeleri kullanırken, “etekleri tutuşmak” deyimini telaşlanmak anlamıyla açıklamışlardır. Bir diğer deyişle, öğrencilerin deyimini gerçek anlamından çok metaforik anlamıyla kullandıkları söylenebilir. Bu yaş grubu öğrencilerin, soyut düşünme basamağında olmamalarına karşın hem şiirlerinde hem de resimlerinde deyim anlamına vurgu yapan ifadeler kullandıkları görülmüştür. Castillo (1999) tarafından, 5–6 yaş çocukları üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilere destek etkinlikler sağlandığında metaforları yorumlama ve ifade etme becerilerinin arttığı bulgusu, bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmada, öğrencilerin “etekleri tutuşmak” deyimini aynı anlamda kullansalar da farklı konular içinde ele aldıkları görülmüştür. Öğrencilerin şiir ve resimlerinde en çok işledikleri konular; misafir, okul ve iş telaşdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse yarısı, hem yazdıkları şiirlerinde hem de çizdikleri resimlerinde “etekleri tutuşmak” deyimindeki telaş daha çok misafirin gelmesinden dolayı duyulan telaş olarak ele almışlardır. Öğrenciler, kendileriyle yapılan görüşmelerde, aniden misafir geleceği haberi üzerine telaşlanan ev sahibinin dağınık olan evi toplama telaşını ya da misafiri ağırlamak için yapılacak ikramların telaşını anlatmışlardır. Bu durum, kültürümüzde yer alan misafir ağırlama geleneğinin öğrencilerde yerleşmiş bir değere dönüştüğü biçiminde açıklanabilir. Kültürel öğeler ve değerler daha çok öğrencilerin içinde buldukları çevrenin yaşantılarını içselleştirilmesi yoluyla öğrenilir. Bu bağlamda, araştırmaya katılan öğrencilerin ev yaşamlarında misafir olgusunun önemli olduğu, misafir için hazırlık yapmanın olağan olduğu görülmektedir. Öğrencilerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerde, misafir olgusunun bir telaş kaynağı olarak görülmesinde; misafirden kabul görme dolayısıyla toplumsal kabul görmenin önemine vurgu yapılmıştır. Özbay ve Melanlıoğlu (2009), Türkçe eğitiminde deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirdikleri araştırmalarında misafirperverlik değerini, kapısı açık olmak, sofrası açık olmak deyimleriyle eşleştirmişlerdir. Bu araştırmada, etekleri tutuşmak deyimini anlam olarak telaş kavramını verirken öğrencilerin sahip oldukları misafirperverlik değerini ortaya çıkarması bakımından anlamlıdır. Bu bağlamda, çocukların deyimlere çok daha zengin anlamlar yükledikleri görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları, Özbay ve Melanlıoğlu’nun araştırmalarını zenginleştirici niteliktedir.

Araştırmada, “etekleri tutuşmak” deyimindeki telaşın okula ve işe geç kalma telaşı olarak da ifade edildiği görülmüştür. Okula geç kalma telaşını anlatan öğrenciler, sabah okula uyuyakaldıkları ya da servisi kaçırdıkları için geç kaldıkları ve bu durumun sonucu olarak öğretmen ya da müdürden azar işittikleri biçiminde betimlemişlerdir. Öğrencilerin okula geç kalma telaşını uyuyakalma nedeniyle betimlemeleri, öğrencilik hayatında böyle bir deneyimin yaşanmasının olası bir durum olması ya da kendi yaşamlarından deneyimledikleri bir yaşantı olarak görülebilir. Ancak, araştırmanın gerçekleştirildiği okul alt sosyo-ekonomik düzeyde bir okul olup servis hizmeti olmayan bir okuldur. Bu nedenle, servisi kaçırma nedeniyle okula geç kalma telaşını anlatan öğrencilerin, kendi deneyimlerinden değil, bir gözlem, hayal etme durumu ya da medya aracılığı ile edindikleri bilgileri işe koşmaları biçiminde yorumlanabilir. İşe geç kalma telaşını anlatmayı tercih eden öğrencilerin ise, yazdıkları şiir ve çizdikleri resimlerde işten kovulma ya da patronun azar işitme kaygısını betimledikleri görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin çevreye ilişkin algı ve gözlemlerini dile getirmeleri biçiminde açıklanabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun babalarının bir iş yerinde sabit ücretle, zaman dilimine bağlı bir işçi olarak çalışıyor olmaları, öğrencilerin kendi yaşamlarından yola çıkarak deyim anlam yükledikleri söylenebilir.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlardan biri de, öğrencilerin yazdıkları şiir ve çizdikleri resimlerde yer alan anlatım biçimlerinde, metaforik anlatımın yoğunluğu olmuştur. Bireylerin kullandıkları metaforlar, kendilerini ve dünyayı algılama biçimlerini gösterirken toplumsal ve bireyin kişiliğine yönelik ipuçları taşırlar (Tompkins & Lawley, 2002). Ayrıca, metaforlar bireyde düşünme derinliği yaratırken karakteri ve kültürü tanımda araç olarak kullanılabilirler (Booth, 2003). Bu bağlamda, öğrencilerin ifadelerinde metaforik anlatım kullanmaları araştırmanın verilerini zenginleştirmiş ve derinleştirmiştir. Araştırmaya katılan tüm öğrenciler “etekleri tutuşmak” deyimini şiir aracılığıyla ifade ederken metaforik anlatımı kullanmışlardır. Resim aracılığıyla ifadelerinde ise metaforik anlatımın yanında az olmakla birlikte gerçek anlatımı da kullanmışlardır. Diğer bir deyişle, öğrenciler yazdıkları şiirlerde ve çizdikleri resimlerde “etekleri tutuşmak” deyimini içerdiği anlamla algılamış ve ifade etmişlerdir. Öğrencilerin hem şiir hem de resimlerdeki ifade biçimlerinde deyim metaforik anlamını anlamaları ve öznel yorumlar yaparak metaforik ifade biçimlerini kullanmaları onların duyuşsal ve bilişsel gelişim süreçleri açısından oldukça önemlidir. Schmid & DeBuse’ye (2007) göre, beynin işleyiş sürecinde gerçek anlamda sol yarı küre, metaforik anlamda ise sağ yarı küre baskın olarak kullanılmaktadır. Rohrer (2001) bilişsel anlambilim üzerine deneysel olarak gerçekleştirdiği araştırmasında, metaforik anlamlar taşıyan ifadelerin

beyinde farklı bölgelerde yapılanmalar meydana getirdiğini ortaya koymuştur. Soyut düşünce tümüyle olmasa da büyük ölçüde metaforiktir (Lakoff & Johnson, 2005). Bu nedenle, öğrencilerin her iki anlatım biçiminde metaforik anlatımı tercih etmeleri, soyut düşünme becerilerinin de geliştiği biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmada ayrıca, öğrencilerin şiir ve resimlerdeki hem anlatım biçimlerinin hem de işledikleri konuların farklılaşmadığı görülmüştür. Öğrencilerin tümü şiirlerinde deyim anlamına vurgu yaparken resimlerde de öğrencilerin neredeyse tamamı yine deyim anlamına odaklanmışlardır. Araştırmanın bu bulgusu, Cowan & Albers'in (2006), çocukların resim ve şiirlerini göstergebilimsel bir yaklaşımla ele aldıkları araştırmalarında her iki anlatım biçiminin de ilköğretim öğrencileri üzerinde etkili olduğu ve göstergebilimsel analiz yapıldığında zengin bir veri kaynağına ulaşıldığı bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler, hem şiir hem de resimlerinde kullandıkları ifadelerinde yaşadıkları çevreye dayalı öznel bakış açılarını ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin şiir ve resimleri aracılığıyla kullandıkları metaforik anlatımları kendileri ve yaşadıkları toplum hakkında ip uçları taşımaktadır. Araştırmanın bu bulgusu, Bayav'ın (2006), çocuk resimlerinin göstergebilimsel olarak incelenmesi üzerine yaptığı araştırmasında, göstergebilimsel analizlerin öğrencileri tanımada öğretmenlere zengin veriler vereceğine ilişkin bulgusuyla örtüşmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin metaforik anlam taşıyan ürünleri göstergebilim yaklaşımıyla incelenmeli ve öğrencinin öğrenme ortamındaki gereksinimleri anlamlandırılarak gerekli önlemler alınmalıdır. Başka bir deyişle, göstergebilim bir tanı tekniği olarak kullanılarak çocuğun çevresine ve kendisine ilişkin algılarının anlaşılmasında işlevsel bir yaklaşım olarak kullanılabilir. Böylece öğretmenlerin öğrencileri tanımada kullandıkları tanı teknikleri de çeşitlenmiş olacaktır.

Araştırma alt sosyo-ekonomik bir çevrede gerçekleştirildiği için elde edilen bulgularda, öğrencilerin sınırlı yaşantılara dayalı örnekler verdikleri görülmüştür. Okulun toplumsal rolü göz önüne alındığında, özellikle yaşanan çevre açısından daha az avantajlı çocukların yaşamlarını zenginleştirmeli, onların bilişsel ve duyuşsal yapılarını geliştirici farklı etkinlikler ve yaşantılar aracılığıyla öğrenmeleri desteklemelidir. Öğrencilerin, evlerinde ve ebeveynlerince sunulan yaşam biçimlerinin ya da aile ve sosyal çevrelerince kabul gören televizyon programlarında sunulan yaşamların dışında; kadın, erkek, anne, baba, komşu rollerinin bulunduğu farkına varmalarını sağlayan etkinliklere gerek okulda gerekse sınıf ortamında yer verilmelidir. Ayrıca, bu araştırma farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda

desenlenerek farklı çevredeki öğrencilerin sahip oldukları öznel ve kültürel değerleri ortaya koyan araştırmalar desenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. (1998). *Deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Andrews, E. (2007). Second language teaching: A view from the right side of the brain by Marcel Danesi, *Language*. 83(2): 430-431.
- Bargad, W. (1990). Poems of Saul: A semiotic approach, *Prooftexts*. 10(2): 313-334.
- Bayav, D. (2006). “Resimde Göstergebilim, Çocuk Resimlerinin Göstergebilimsel Çözümlemesi.” Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Booth, W. (2003). Gerçeğe Uygun Tez. (Çev: Doğan M.). *Kitaplık*. 65, 70–72.
- Burunsuz, M. (2007). “Semiyojik Açıdan Soyut Resimde İmge.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Castillo, L. (1994). *The effect of analogy instruction on young children's metaphor comprehension*. Doctoral Dissertation City University, New York, 1994. <http://proquest.umi.com/dissertations/preview> adresinden 05. 04. 2011 tarihinde alınmıştır.
- Cowan, K. & Albers, P. (2006). Semiotic representations: Building complex literacy practices through the arts, *The Reading Teacher*. 60(2). 124-137.
- Çetinkaya, B. (2006). “Türkiye Türkçesinde Mutluluk ve Üzüntü Göstergeleri.” Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çöğürçü, N. (2006). “Göstergebilimsel Yöntemle Strindberg'in Matmazel Julie Oyununun Metin İncelemesi ve Sahne Yorumu.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, S. (2008). “İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Metin Dilbilimsel Yöntemlerle İncelenmesi ve Bu Metinlerin Öğrencilerin Anlama Düzeylerine Etkisi (Malatya İli Örneği).” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Demir, M. (2007). “Türkçe Derslerinde Metin Çözümlemesine Üslupbilim Açısından Yaklaşım-Üslûp Çözümlemesinin Okuma-Anlamaya Katkısı.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göçmen, P. (2006). “Sanat Eseri Kullanılan Reklamların Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Guiraud, P. (1994). *Göstegebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hancı, H. (2008). “Göstergebilimin Grafik Tasarım Dersi Alan Öğrenciler Üzerindeki Etkisi.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İmançer, D. ve Özel. Z. (1999). “Göstergebilimsel Çözümleme ve Pirelli Örneği,” *Sinemasal Dergisi*. 2: 7-20.

- Jeffers, C. S. (2000). Drawing on semiotics: Inscribing a place between formalism and contextualism, *Art Education*. 53(6): 40-45.
- Karahan, Ç. (2004). Dil dışı gösterge olarak sanat/resim, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(1): 75-83.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2006). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Koz, K. A. (2007). "Siyasal Karikatürlerde Lider İmajı: 1987 Genel Seçimleri Bağlamında Parti Liderlerinin Türk Basınında Karikatürize Edilişi." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lakoff, G. Johnson, M. (2005). *Metaforlar / hayat, anlam ve dil*. Yavuz, G. (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- McNiff, S. (1998). Handbook of the arts in qualitative research. Knowles, G. & Cole, A. (Eds). *Art based research*. CA: Sage, pp.29-45.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. CA: Sage.
- Moore, J. N. (1998). Street signs: Semiotics, "Romeo and Juliet", and young adult literature, *Theory into Practice*. 37(3): 211-219.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe eğitiminde deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi*. 181, 8-19.
- Özcan, E. (2007). "Göstergebilimsel Açından Reklam Dilinin Tüketim Toplumuna Etkileri." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özmutlu, A. (2009). "Grafik Tasarım Atölye Derslerinde Afiş Konusunun Uygulama ve Çözümleme Süreçlerinde Göstergebilimsel Çözümleme Yönteminin Kullanımı." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Öztürk, A. (2003). Değişen toplumsal ve kültürel değerlerin sözcüklerde meydana getirdiği değişiklikler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9, 255-265.
- Richardson, A. S. (1982). Arts means language, *Art Education*. 35(5): 10-15.
- Rifat, M. (1983). *Dilbilim ve göstergebilim kuramları*. İstanbul: Kent Basımevi.
- Rohrer, T. (2001). The cognitive science of metaphor from philosophy to neuropsychology, *Theoria et Historia Scientiarum*. 6, 27-42.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (Çeviren: B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Schmidt, G. & DeBuse, C. (2007). Right hemisphere metaphor processing characterizing the lateralization of semantic processes, *Brain and Language*. 100(2):127-141.
- Sezen, E. (2007). "Plastik Sanatlarda İmgeye Öznel Yaklaşımlar." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Smith-Shank, D. L. (1995). Semiotic pedagogy and art education, *Studies in Art Education*. 36, 4: 233-241.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tompkins, P. & Lawley, J. (2002). The magic of metaphor, www.cleanlanguage.co.uk adresinden 25.09.2011 tarihinde indirilmiştir.

- Uğur, N. (2003). *Anlambilim*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Uzun, E. (2006). “Hukukun Göstergebilimsel Analizi.” Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Vardar, B. (1998a). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul-Ankara-İzmir: Abc Kitabevi.
- Vardar, B. (1998b). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yaylagül, Ö. (2009). “Divanu Lugati’t-Turk in Terms of Semiology” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2, 6: 690-698.
- Yazıcı, S. (2007). “Göstergebilim ve Bir Uygulama: Kulenin Anahtarı.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım & Şimşek (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.